

کشانهوهی سهدر له حکومهت و ههلبژاردن

19-07-2021

نووسه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکۆلینه‌وه‌ی رووداو

کورتە : دووه‌مجار له ماوه‌ی هه‌وت سالی رابردوودا موقته‌دا سهدر بپاری کشانه‌وه‌ی له پرۆسه‌ی سیاسی راگه‌یاند و کاری ده‌سته‌ی سیاسی ره‌وته‌که‌شی هه‌له‌په‌سارد. هه‌نگاوی ئەمجاره که سێ مانگ به‌ر له هه‌لبژاردن بپاری لێدا، له‌کاتی‌کدایه له ماوه‌ی رابردوودا سهدرییه‌کان هه‌لمه‌تیکی به‌رفراوانی پیشوه‌خته و شۆیه‌کی گه‌وره‌یان کرد که سه‌رۆکوه‌زیرانی داها‌تووی عێراق که ده‌بێ سهدری بێت و له هه‌لبژاردندا که‌متر له 100 کورسی به‌ده‌ستناهێنن.

بۇ دووهمجار لە ماوہى حەوت سالى رابردوودا موقتەدا سەدر بېرارى كىشانەوہى لە پروسەى سياسى راگەياند و كارى دەستەى سياسى رەوتەكەشى ھەلپەسارد. ھەنگاوى ئەمجارە كە سى مانگ بەر لە ھەلپەزاردن بېرارى لىدا، لەكاتىكدايە لە ماوہى رابردوودا سەدرىيەكان ھەلمەتېكى بەرفراوانى پىشەوختە و شۆبەكى گەورەيان كرد كە سەرۆكەوزىراني داھاتووى عىراق كە دەبن سەدرى بىت و لە ھەلپەزاردندا كەمتر لە 100 كورسى بەدەستناھيئن.

كىشانەوہى موقتەدا سەدر لە كاتىكدايە كە خۇى و رەوتەكەى دووچارى كىشە و قەيرانى زۆر بوونەتەوہ؛ لەناوخۇى رەوتەكەيدا كىشەمەكېشى زۆر ھەبوو لەسەر خۇ بەرپەزىركردن و چۇنيەتى بەشدارىكردنى ھەلپەزاردن لەچارچۆيەى پىرۆژەى (البنيان المرصوص)، لە ماوہى رابردووشدا زۆر باس لەوہدەكرا كە ھەندىك لە كادىرەكانى پەنايان بۇ خۇ بەرپەزىركردنى سەربەخۇ بردووه، چونكە لىستەكەى پىرپووه و ئەمەش يەكپىزى ناسراوى سەدرىيەكان دەخاتە بەردەم مەترسى. جگە لەوہش پەيوەندى سەدر لەگەل ھىزە مەدەنيەكانى تشرىنى 2019 ھىشتا ھەر گىزەو ھەندىك لە خۇپىشانەدەران دەميان تالە لى و لە بكوژەكان جىاي ناكەنەوہ، ھەرچەندە ماوہيەكى زۆرىش پىكەوہ ھاوپەيمان بوون. دۇستايەتى ئەمانەش يەكەى بوو لە شانازى و جىاوازيەكانى سەدر و تىكچوونى پەيوەنديەكانى بىزارى كردووه. لەلایەكى دىكەوہ دوو وەزارەت كە لەسەر سەدرىيەكان ئەژمار دەكرىن (كارەبا و تەندروستى) كارىكى زۆر خراپيان ھەبوو لەم ھاويە، بەتايبەت پاش دارمانى كارەباى نىشتمانى و سووتانى نەخۇشانەكانى ئىبن خەتیبى بەغدا و حوسىنى زىقار، ئەمەش سەدرى لە سەروكارى چاكسازى "راعى الإصلاح" ھەو كەردە ئامانج و جىگەى رەخنەو ناپەزايى. شانەشانى ئەم ھۆكارانەش، لەسەرچاوه ئاگادارەكانەوہ بئاوہ كە سەدرىيەكان پىشەبىنى بەدەستەينانى 30 كورسىيان كردووه بۇ ھەلپەزاردنى 10ى تشرىنى داھاتوو، ئەمەش خەونى سەدر بۇ كۆنترۆلكردنى حەوتەى تايىندە دەخاتە مەترسى و بەدووور نازانرېت ھانىيدات كە ھەولى داواستنى ھەلپەزاردن بەدات يان بىھويت رىساكانى بارىيەكە بەجۆرىكىتر بگۆرېت كە دووچارى ئەو پاشەكشەيەى نەكەن. چونكە سەدر لە ھەموو ئەو ھەلپەزاردنانەى كراون ھەمىشە پىشەنگى ھىزە شىعەكان بووه و بەبن ھاوپەيمانى، ھەمىشە دەوروبەرى 30% دەنگەكانى جەماوہرى شىعەى بەدەستەيناوہ.

ھەرچەندە كىشانەوہ لە ھەلپەزاردن وەك پىرسىكى ناوخۇى سەدرى دېتەبەرچاوه، بەلام كىشە و گىرگىرتى زۆر بۇ سەرجەم پروسەى سياسى عىراق دروستدەكات. لە راگەياندى بېرارى كىشانەوہدا لە ھەلپەزاردن، سەدر ئالاي سوپاي مەھدى و لىواى "اليوم الموعد"ى ھەلكردبوو (دوو ميليشىاي سەدرى بوون) كە دەشيت وەك ھەرەشەى گەرانەوہ بۇ سالانى شەرى تايى و "موقاوہمە" لىكېدريتەوہ كە دۇخىكى نەخوزراوہ و عىراق دەباتەوہ چوارگۆشەى يەكەم. بەتايبەت كە مەترسى كىشانەوہى ھىزە ئەمىرىكەيەكانىش لە ئارادايە. ھەرەھا بەبن سەدر مەترسى ئەوہ ھەيە شىعەكان زۆرىنەى خۇيان لەنئو ئەنجومەنى نوينەرانى داھاتوو لەدەستدەن يان سەنگ و قەبارەى پىكەتەى شىعە پاشەكشە بكات، بەوپیەى لەھىچ خولېكدا قەبارەى سەدرىيەكان لە 30 كورسى كەمتر نەبووه و ئىستاش 52 كورسىيە. ئەمەش بۇ سەرجەم پىكەتەى شىعە ھىلى سوورە كە ھەمىشە گىرى زۆرىنە و كەمىنەيان ھەبە. جگە لەمانەش ھەلپەزاردنى پىشەوختە و ياساكەى و دابەشكردى كورسىيەكانى وەك كراس بەبەرى بالاي رەوتى سەدردا دووراون و بەشى زۆرىشى بەپىداگرى و لەسەر داواى ئەوان دارپەزراوہ و، ھىزە شىعەكانى دىكە وەك ئەوان بەدليان نەبووه. ئەگەر ئەم رەوتە جەماوہرى عەقىدەبىيەش لە ھەلپەزاردنى نوچ بکشینەوہ، ھىندەى دىكە سارد و سرى دەكات و رىزەى بەشدارى دەخاتە مەترسىيەوہ كە بەردەوام لە عىراق دا لە پاشەكشەدایە، ئەمەش لەكاتىكدايە كە بەشكى بەرفراوان لە ھىزە نوپىەكانى پاش خۇپىشانەدان بايكوتى ھەلپەزاردنەيان كردووه چونكە پىيانوايە، مەرچ و دەرفەتى كىركىكردى تەندروستى تىدا نىيە و ھەژموونى چەك و پارەى سياسى و بەكارھىنانى دەزگاكانى دەولەت لە بەرژەوہندى ھىزە بالادەستەكان، بەسەرىدا زالە.

مستەفا كازمى سەرۆكەوزىران، لە توپىكدا دەلېت "ناكرېت تەسەورى بەشدارىنەكردنى سەدرىيەكان لە ھەلپەزاردن بكرىت"، ئەم دەربىنە ھەرچەندە لە چوارچۆيەى داواى پاشگەزىبوونەوہ و موچامەلەى سەدرىيەكان خراوہتەرپو بەتايبەت بەشى زۆرى ھىزى كازمى لە سەدرەوہيە و ھىواى بە ئویش ھەبە بۇ خولى داھاتوو، بەلام بەدبەوہكەى دىكەدا باوہرىكى زالى نئو ناوہندى سياسىيە كە ناكرىت سەدر لە دەرەوہى پروسەى سياسى و ھەلپەزاردن بىت، بەتايبەت لەبەر زۆر ھۆكار كە گىرگىرتىيان پىويستى پاراستنى بالە چەكدارەكەيەتى (سرايا السلام) بە روپوشىكى سياسى و پەرلەمانى. لەم نۆيەندەشدا سەدر ئەزموونىكى تالى پىشووئى ھەيە لە سالانى 2007 و 2008 كاتىك بىك لە دەسەلات دووربوو، چەكدارەكانى كەوتنە بەر گورز و زەبرى حەوتە كە نوورى مالىكى سەروكايەتى دەكرد و رەتەكەى دووچارى سەركوتكردى زۆر بووهوہ. جگە لەوہش سەدر خۇى شانازى بەوہوہكردووه ھىچ حەوتەىكى عىراق لە دواى 2003 بەبن پىرس و راي ئەو دانەنراوہ، ئىستاش سەدرىيەكان لە سەرجەم جومگەكانى دەولەتدا ھەن و ھەرچەندە ژىرخانى جىابوونەوہ و

دوورکەوتنەوێان هەیه، بەلام قورسە پڕوا بەو بکریت کە بتوانن لە دەرەوێ دەسەلات هەلبکەن بەتایبەت ئیستا کە جگە لە ئەمینداریتی ئەنجوومەنی وەزیران، بانکی ناوەندی عێراقیشیان بەدەستەوێه و لەپاش بڕیارەکە سەدریش بۆ کێشانی هەرەوێ خۆیان ماونەتەوێ.

سەدر زۆر شوێ سیاسی هەبوو کە دواتر پاشەکشە لیکردوو، هەر لە مانگرتن و خۆپیشاندانەوێ تاوێ دەگاتە کێشانی هەوێ لە حکومەت و پەرلەمان. هەندیکجاریش گەشتووێ بەجێهێشتنی عێراق لەلایەن خۆیەوێ، بەلام دواتر یان لەژێر گوشاری جەماوەرەکە یان تەکا و داوکاری هێزە سیاسییەکانی دیکە یان لەبەر بەرژەوێ رەوتەکە پاشەکشە لیکردوو. باوەڕێکی زالیش هەیه کە ئەمجارە بەهەمانشیوێ جارانی دیکە بگەرێتەوێ بۆ نیو پڕۆسەکە و هێندە هەیه بەم هەنگاوە رەخنە و ناپەزایی و کێشە ناوخۆییەکانی سەر رەوتەکە هەناردەکرد بۆ دەرەوێ و، ئەوێ بەرەو ئاقاری خۆ خۆشەوێستکردن و تەکا گەرانەوێ بۆ یارییەکە گۆری، کە هەندیکیان لە رەکاوەرەکانی و هەندیک دیکە لەو لایەنانەن کە پێیانوایە چەپلە هەلبێژاردن بەدەستێک لێناردی و بەبێ سەدر پڕۆسەکە بەباشی بەرێوێناچیت.

*ئەم وتارە بریتییه لە هەلسەنگاندنی هەفتانە ناوەندی لیکۆلینەوێ رووداو ، لەلایەن هاوکاری ناوەند یاسین تەها نووسراوێ.